

umocňuje i obohacuje život bdělý a reálný, naplňuje ho vzrušením; zároveň podněcuje básnickou fantazii a vytváří předpoklady pro lyrizaci celé skladby.

Skladba Hvězdná tuláctví je Bednářovým nejzralejším básnickým dílem. Svým charakterem životní rekapitulace se v české poezii ocitá v blízkosti současně vzniklých a obdobně koncipovaných skladeb J. Hory (*Deset let*) a K. Biebla (NOVÝ IKAROS). Podobně jako ony i tato knížka vstřebává do sebe zkušenost moderní světové poezie i zkušenost posledních let vývoje české básnické tvorby. Jestliže svým soucitným personifikujícím vztahem k věcem a zvláště k přírodě i skrytým humanistickým patosem souvisí s těsně poválečnou poezií tehdejšího mládí zdůvěrnujícího a polidšťujícího svět a jestliže pasážemi s převahou asociativní obraznosti (nejvíce v sugestivních charakteristikách jedů a léčivých bylin) navazuje na poetismus, pak prolínáním skutečnosti a snu, uvolňujícím nezřídká i mechanismy podvědomí, předjímá — alespoň v českém měřítku — poezii nadrealistickou. Zároveň však elegické tóny, stavy melancholie nad prožitým i intenzivní pocity uplývajícího času provázené motivy smrti dosvědčují, že skladba se věleňuje v onen proud české básnické tvorby, který právě tehdy — v protikladu ke kolektivismu a optimismu dvacátých let — prostřednictvím nových návratů k prožitku války stavěl do popředí tragické momenty v životě jednotlivce i společnosti. Přitom — přes všechny literární podněty kultivující Bednářovu poezii — i tato sbírka, právě tak jako celá Bednářova básnická tvorba, si zachovala od všech těchto tendencí zřetelný odstup, zůstala neredukovatelná na kteroukoli z nich; literární podněty vešly do skladby jen jako zobecnělé znaky moderní poezie. Snad právě pro svou nezařaditelnost zůstala Bednářova sbírka neprávem mimo soubor nejčastěji komentovaných výtvorů meziválečné poezie a informace o ní se nedostala k velkému počtu čtenářů. Změnit tento nepříznivý stav se nejvíce snažil básník F. Hrubín, který dobře rozeznal originalitu, osobitou obsažnost a působivost této knížky. zp

Chudá rodina z Heřmaně - Jan Čarek 1924

Druhá Čarkova sbírka vnesla do mladé poezie dvacátých let, inspirovaná převážně městským prostředím, zcela novou a zároveň tradiční tematickou oblast: náplň sbírky tvoří obrazy ze života rodné vesnice, její rolnické i řemeslnické práce, dále hluboké ro-

dinné svazky a vztah k domovu a jihočeskému kraji. Vedle toho sem zaléhají ještě ohlasy světové války; nikoliv však v podobě vlastních básnických bezprostředních zážitků, jak tomu bylo v prvotině *Vojna* (1920), ale jako bolestné rány zasazené životu rodné vsi. Nyní válku evokují především hroby na heřmaněském hřbitově (*Voják ze Sedliště*) a obsáhlý seznam padlých, na které se marně čeká, ale jejichž smrt nemůže zastavit běh života na vesnici (*Ve válce padlí*).

Čarkova Heřmaň, to je především svět tvrdé a úmorné práce, jež se stává zdrojem uspokojení i trvalých jistot, k nimž se básník neustále vrací ze svého vyhnanství ve městě a jež ho posilují ve chvílích tíživých pocitů vykořeněnosti. Je to do značné míry do sebe uzavřený svět, v němž vládne přírodně pojímaný a s pokorou přijímaný koloběh života a smrti, svět ponořený do náboženské víry, ale také svět starých pohanských pověr; přitom vždy svět chudoby a odříkání. Tu všude, v přímých autorských vyznáních, ve výjevech ze života vesničanů i v líčení odvěkých pracovních a životních úkonů je patrné básnicko citové spříznění s dělným člověkem i radost z hodnot, jež vytváří svou neúnavnou prací.

Heřmaň je však také básníkův domov, který mu bez přestání připomíná, odkud vyšel, který mu dává až fyzicky procítit sepětí s půdou; v neposlední řadě je to i místo, kde žijí rodiče a kam se čas od času vrací celá do světa rozptýlená rodina. V Čarkovi je pevně zakořeněn pocit rodinné sounáležitosti. Zahlubává se do rodokmenu rodiny, sleduje její osudy, těší se z chvil, kdy je pohromadě. I tu pojítkem se stává rodná chalupa, půda a především uctívání střed celé rodiny, matka, již básník věnoval hned několik jímavých básní drsné synovské lásky (Maminka, Chudá rodina, Tělo mé matky aj.). Pojítkem je však i chudoba, a tu rodina v Čarkově podání překračuje pokrevní svazky, zahrnuje nejdříve všechny chudé ze vsi a pak v stále širších kruzích chudé „v celých jižních Čechách a z celé země, / a nejen z této země, ale ze všech zemí, / neboť my jsme rodina všudypřítomná, nepotlačena hranicemi, / my všichni chudí a zdeptaní / jsme bratři a sestry rodiny chudé v Heřmani“. A jak se rozšiřuje básníkův rodinný kruh, tak i jeho vztah k domovu nakonec obsáhne celé jižní Čechy, jejichž básnickou apostrofou se sbírka uzavírá (*Jižní Čechy*).

Přes mimořádnou citovou účast, která prostupuje Čarkův obraz domova, je jeho poezii cizí idealizace venkova i deklarativnost. Silný patos, který přesto vystupuje z této poezie, má základy v důvěrné znalosti lidí a jejich pracovních úkonů; básník přímo zaplavuje své verše množstvím věcných, životní konkrétností až přesycených, přitom převážně drsných detailů z vesnického života, hromadí je vedle sebe a vytváří z nich často v jediném spontánním proudu

sořadného výčtu celou báseň. Chce-li například naznačit krutost světové války, učiní tak takřka jen suchým seznamem padlých; chce-li se vyznat z lásky k jižním Čechám, naplní obsáhlou báseň strohým výčtem přírodních detailů, pracovních úkonů a drsných výjevů z nelehkého života plného dřiny, útrap a neštěstí. Tento enumerační patos nasycující se předmětností vesnické reality je také jedním z nejvýraznějších zdrojů básnickova lyrismu. Jeho kořeny dosahují k tradici naivních malířů, které děs z prázdna nutí kupit jeden detail na druhý, bez mezer pokrýt celou plochu obrazu; zároveň představová naivita těchto enumerací, vtiskující básníkovu rýmovanému volnému verši prvky vědomého primitivismu, ukazuje obecně k tradicím lidového umění, zejména dřevorytů.

Ač Čarkova poezie se utvářela mimo hlavní literární centra dvacátých let, právě tato naivita a prvky primitivismu v jejím ztvárnění básníka sbližují s tou částí mladé básnické generace, která v naivním malířství celníka Rousseaua nalézala inspirační podněty pro svou tvorbu a v okouzlení prostotou všedních věcí shledávala zdroj nové poetičnosti (J. Seifert, F. Němec, J. Frič aj.). Zároveň výrazný sociální a protiválečný akcent sbírky i její ztotožnění se světem chudých přiřadily Čarkovo rané dílo do blízkosti poezie proletářské (ta byla ovšem orientována k městu a průmyslovému proletariátu), která v první polovině dvacátých let tvořila převládající tendenci v proudu básnické tvorby.

Sbírka *Chudá rodina z Heřmaně* měla svůj krajově i sociálně vyznačený čtenářský okruh a dočkala se několikerého vydání. To bylo podnětem k proměnám textu. Ve třetím vydání z r. 1935 básník zhutnil její verše a zároveň, zřejmě v souladu s dobovou normou, která se již značně vzdálila naivismu počátku dvacátých let, silně oslabil prvky jejího primitivního vyjádření. V novém vydání z r. 1952 pak některé z těchto úprav znovu zrušil a vrátil text k původnímu znění.

zp

Itálie - Josef Hora

1925

Tematicky jednotná sbírka čerpá své náměty z autorovy turistické cesty do Itálie v létě 1924. Jednotlivé zastávky tohoto putování jsou podnětem básní věnovaných Terstu, Benátkám, Florencii a zejména Římu, z něhož básníka nejvíce zaujaly památky antické (*básně Forum Romanum, Koloseum, Panteon*); celé básně nebo jednotlivé kulturně historické reminiscence se týkají Botticelliho, Savonaroly,

Boccaccia, Michelangela aj. V básni *Janovan* splývají Marco Polo s hlavním hrdinou Kolumbem ve vášnivou postavu mořeplavce hnaného žízni po objevech a dálkách. Při exkurzech do dějin a tradic navštívené země se objevuje dobový motiv prolínání antického a křesťanského mýtu: oba se vepsaly do mentality italského člověka, oba se staly i výrazem jeho podřízenosti moci — pro revolučně smýšlejícího Horu proto mezi nimi není podstatného rozdílu. V patetické konfrontaci minulosti s přítomností polemizuje proletářský básník s legendou „věčného města“ poukazem na trvající nadvládu vojenského, císařského a kněžského panstva a trvající porobu dávného i moderního proletariátu (*Roma in aeternum*). Naproti tomu je v monumentální stylizaci oslavena tvořivost pracujícího člověka, živitele a udržovatele světa (*Klasy a ryby* aj.). Horův demokratický postoj se projevuje i ostrými výpady proti vládní fašismu (básně *Stráž*, v prvních vydáních s titulem *Mussolini*).

Nejzávažnějším cizokrajným přírodním motivem, který je s velkou vynalézavostí a metaforickou energií opětovně exponován, je teplé jižní moře. Hora je předvádí v nejrůznějších podobách, především však rozvlněné větrem, třítící odrazy věcí a světél i jas prudkého slunce. V dosahu moře a slunce věci, dychtivě, barvitě a nově viděné, ztrácejí tíži i ostré kontury, vlní se, odhmotňují. Vypracovává se tu nová básnická technika, a spolu s ní se formuje i stanovisko, které nelze převést na výchozí jeho podnět, tj. na situaci turisty letmo shlédnušího a vzápětí ztrácejícího předměty cizího světa: připravuje se tu noetická poloha Horovy poezie, která se vyhranila v následující sbírce *STRUNY VE VĚTRU* — pohled na rozvlněný hmotný svět neustále vznikající a zanikající v proudu času. Tato dynamická koncepce samého vnímání světa má v Itálii svůj předpoklad v prudkém rozhoření dychtivých smyslů a svůj předobraz motivovaný dějinami kultury: „jižní“ lidský typ, bezprostředně a odevzdaně, s živou citlivostí vnímající smyslovou podobu věcí, je tu stavěn do protikladu s člověkem „severním“, plným otázek a reflexí, toužícím po nalezení hlubšího smyslu jevů (básně *Anzio* aj.). Uvedené rozdvojení není jen předvedeno, ale zároveň i překonáno. Umělecky nejprůbojnější básně sbírky vesměs směřují od rozštěpení skutečnosti, ostrého a abstraktňujícího rozlišení mezi subjektem a objektem (často signalizovaného přívalem otázek) k sjednocení obou pólů. Předmětná realita se rozechvívá prožitkem, je prostoupena subjektivitou. Na druhé straně subjekt pojímá do sebe nově prožívanou zkušenost z vnějšího světa a pod jejím vlivem se proměňuje. Takové texty tedy nedávají za pravdu jedinému z členů antiteze subjekt-objekt, ale poukazují k vyšší rovině básnický sjednocené zkušenosti.